Verslag periodieke bijeenkomst over Culturele Diversiteit d.d. 3 februari 2010 op het Ministerie van OCW

Aanwezig: Mevr. Yvonne Donders (voorzitter; lid Nationale UNESCO Commissie; Universiteit van Amsterdam), Mevr. Lucky Belder (lid Werkgroep Cultuur, Communicatie & Informatie van de Nationale UNESCO Commissie; Universiteit Utrecht), Dhr. A. van den Broek (Sociaal Cultureel Planbureau), Dhr. Bas ter Haar (PV UNESCO), Dhr. Paul van Paaschen (Hivos), Dhr. Wouter Turkenburg (Haags Conservatorium), Dhr. Cas Smithuijsen (lid Werkgroep Cultuur, Communicatie & Informatie van de Nationale UNESCO Commissie; Boekmanstichting), Mevr. Yolanda Ezendam (Raad voor Cultuur), Dhr. Vincent Wintermans (Bureau Nationale UNESCO Commissie), Dhr. G. van Drunen (OCW/Directie Kunsten), Mevr. Janet Duijndam (OCW/Directie Kunsten), Mevr. Lydia Telgt (OCW/IB)

Aanleiding voor deze bijeenkomst was de officiële inwerkingtreding op 6 januari jl. van de UNESCO Conventie ter bescherming en bevordering van de Diversiteit van Cultuuruitingen (hierna CCD). Het onderstaande verslag biedt een korte weergave van de presentaties die zijn gegeven en hetgeen verder aan de orde is gekomen.

1. Inleiding

De Voorzitter heet de deelnemers welkom.

2. Presentatie Lucky Belder: Werken aan de *Operational Guidelines* van de CCD en de verbanden tussen de CCD en de Conventie Immaterieel Erfgoed (hierna CIE).

Belder is als lid van de Werkgroep Cultuur, Communicatie en Informatie van de Nationale UNESCO Commissie betrokken geweest bij het opstellen van een advies over de CCD in 2007. In 2008 en 2009 was zij als toehoorder aanwezig bij verschillende vergaderingen over de CCD en de CIE.

Cultureel erfgoed is niet meer wat het geweest is in Nederland.

Erfgoed was nog niet zo heel lang geleden beperkt tot tastbare zaken: roerende en onroerende kunstvoorwerpen, bij voorkeur de topstukken van elites. Met de twee Conventies CCD en CIE gaat het begrip ook tradities, culturele manifestaties en praktijken omvatten. UNESCO verruilt een Westers cultuurbegrip voor een ruimere opvatting waar ook Zuidelijke landen zich meer in kunnen vinden. Die ontwikkeling is in lijn met de geopolitieke verschuivingen van dit moment.

In het internationale debat wordt de bescherming van cultuuruitingen in toenemende mate niet alleen gezien als doel maar ook als middel voor overheidsbeleid.

Dat doel is met het bredere erfgoedbegrip ook breder geworden. De CIE spreekt van het 'beschermen' van immaterieel erfgoed. Dit vertaalt '*safeguarding*', dat wellicht beter met 'waarborgen' vertaald had kunnen worden. Het gaat om het scheppen van voorwaarden waarin erfgoed kan worden doorgegeven en zich verder kan ontwikkelen.

Bescherming als middel blijkt uit het feit dat landen als Brazilië en India culturele diversiteit als middel zien om de bevolking een eigen identiteit te laten behouden in een 'globalizing world'. Daarnaast ziet men het ook als een instrument voor sociale emancipatie in kansarme

omstandigheden. Ook Minister Plasterk heeft met het ratificatievoorstel duidelijke sociale en 'bindende' doelen.

Er is nog een behoorlijke stap te maken om de taakstelling die volgt uit deze verdragen te realiseren.
Bij de presentatie van 'Splitsen of Knopen' over volkscultuur in Nederland viel haar op dat niet werd ingestoken op immaterieel erfgoed, terwijl de daar aanwezige organisaties het beleid ter uitvoering van CIE juist zouden moeten vormgeven. De indruk vooralsnog is dat deze organisaties zich juist als filter beschouwen en zouden bepalen wat al dan niet gesubsidieerd zou moeten worden. De Conventies benadrukken juist de rol van de direct betrokkenen. Het is aan de makers en aan de gemeenschap zelf om te bepalen wat voor hen erfgoed is.

Relaties tussen beide verdragen
Beide verdragen zijn autonoom, maar er zijn overeenkomsten die van belang zijn bij de tenuitvoerlegging van de verdragen: het 'levende' karakter, de band met duurzame ontwikkeling, de wederkerigheid tussen immaterieel erfgoed en culturele diversiteit (in de zin dat een levensvatbaar erfgoed een belangrijke voedingsbodem is van cultuuruitingen), de verplichting tot kennisdeling en rapportage en het belang van de inbreng van NGOs (bottom up approach).

De verdragen hebben ook belangrijke verschillen; het accent bij CIE ligt duidelijk op culturele rechten, bij CCD op economische activiteiten. In de praktijk functioneren ze wel als elkaars bliksemafleider; als men er bij het ene Verdrag niet uitkomt, dan stelt men dat de kwestie beter bij het ander Verdrag besproken kan worden.

3. Presentatie Yvonne Donders: Bijeenkomst Intergouvernementele Comité van de CCD - 7-11 december 2009

Hoofddoelen van deze bijeenkomst waren:
- *het zoeken naar een strategie om het aantal ratificaties te vergroten*. Op de bijeenkomst is onder meer gesuggereerd om ook het netwerk van de Nationale Commissies daartoe in te zetten. Het Midden-Oosten is nu ondervertegenwoordigd;
- *het vrijwillige fonds dat aan de CCD is verbonden*. Het fonds dient er onder meer toe om ontwikkelingslanden te helpen bij het ontwikkelen van culturele industrieën. Er is inmiddels ook een expertpanel ingesteld om de (weinige) gelden te kunnen verdelen;
- *zichtbaarheid van het Verdrag.* Er is gediscussieerd over de vraag of een embleem of een logo noodzakelijk is. Er is geopteerd om daartoe eerst een haalbaarheidsonderzoek te laten uitvoeren;
- *uitwisseling van informatie over de implementatie van het Verdrag.* Er is een noodzaak data te verzamelen, *good practices* en indicatoren vast te stellen. Er is eerst een inventarisatie binnen UNESCO nodig om te bekijken wat er al nodig is aan culturele statistieken.

Het niveau van de vergadering viel tegen. De meeste vertegenwoordigers wijden graag uit over futiliteiten, maar ze vallen stil als er daadwerkelijke input geleverd moet worden, bijvoorbeeld over indicatoren. Binnen UNESCO zijn verschillende gremia bezig met culturele statistiek, maar ze lijken van elkaars bestaan niet af te weten. Verder stelde ze vast dat er na de intergouvernementele bijeenkomst de vraag blijft hangen wat het maatschappelijk middenveld nu precies met de CCD zou kunnen doen. Wat hebben de Nederlandse spelers in het culturele veld hieraan?

4. Presentatie Gerard van Drunen: het UNESCO *World Report Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue*

Van Drunen besprak zijn bevindingen ten aanzien van het rapport. Als geheel vond hij het waardevol. Voor het eerst ligt er een document dat sterk beargumenteert waarom investeren in culturele diversiteit van belang is. Het rapport benadrukt het belang en de effecten daarvan voor duurzaamheid, democratisch bestuur en sociale cohesie. Als punt van kritiek noemde spreker dat de statistische gegevens in het rapport niet altijd even solide zijn; een punt dat ook al door Ter Haar in zijn brief aan Assistent Directeur-Generaal Rivière gemaakt was. Verder plaatste Van Drunen een kanttekening bij het feit dat het rapport stelt diversiteit op zichzelf te beschermen en niet alle vormen daarvan, maar de voorbeelden wel degelijk over vormen gaan.

Voor Nederland is het rapport van betekenis omdat het een goed handvat biedt voor een theoretisch kader. Het sluit echter niet aan bij het politieke debat in Nederland. In ons land wordt culturele diversiteit gelijk gesteld aan/gekoppeld aan het integratiedebat. Daardoor krijgt het meteen een negatieve klank. Waar het bij de CCD juist gaat om diversiteit als kracht, gaat het bij het integratiedebat in Nederland om het wegnemen van verschillen. Maar ook los van die nationale verkleuring, bestaat er ontegenzeggelijk een spanning tussen het streven naar culturele diversiteit en de universaliteit van fundamentele waarden zoals de mensenrechten.

5. Presentatie Andries van den Broek: de cultuurstatistiek-expert groep van het UNESCO Institute for Statistics (UIS) en het nieuwe *Framework for Cultural Statistics* (FCS)
Van den Broek is op uitnodiging van UNESCO lid van de expertgroep. Hij gaf een korte uiteenzetting over de activiteiten en de stand van zaken. De groep is twee keer bijeengekomen en houdt zich bezig met de vraag hoe culturele diversiteit te meten is. Meting is immers van belang voor naleving. Een extra uitdaging is dat de meetinstrumenten/indicatoren wereldwijd bruikbaar moeten zijn. De groep gaat uit van een dubbele interpretatie van culturele diversiteit: zowel binnen staten als tussen staten.

Om de groep te helpen bij het denkproces ten aanzien van het meten, is men onder meer geïnformeerd over de wijze waarop men biodiversiteit meet en de complexiteiten daarvan. Voorts ligt er al wel een casestudie over film waar de expert groep zich over kan buigen.
De groep heeft een sterk Westerse samenstelling. Leden hebben soms de neiging zich te gedragen als vertegenwoordigers van hun land. De vergaderfrequentie is laag; een nieuwe voorzitter leek even een nieuw elan te brengen, maar dat is uiteindelijk niets geworden.

6. Follow-up
Het belang/nut van het bij elkaar komen werd erkend. Een frequentie van circa 2 keer in het jaar is werkbaar. Geconcludeerd werd dat het goed zou zijn als er voor een volgende bijeenkomst breder wordt uitgenodigd. Gedacht wordt aan organisaties zoals het Prins Clausfonds en eventueel NGO's. Dhr. Ter Haar stelde voor te overwegen standaard een gecombineerde CCD- en CIE-bijeenkomst te beleggen. In ieder geval zal worden bekeken op welke manier ook de volgende keer aandacht kan worden geschonken aan immaterieel erfgoed. Op de volgende bijeenkomst zal meer ruimte voor discussie worden ingeruimd. Het is de bedoeling dan dieper in te gaan op de wijze waarop de overheid, de Nationale Unesco Commissie en de spelers in het culturele veld concreet invulling aan het gedachtegoed van de CCD kunnen gaan geven.